

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istoría

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

Cap. X.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

plum lōgo extrinsecus ambitu circum-
 scripsit:interiūs verò Basilicam ipsam ad
 summam erexit altitudinem, eamq; o-
 ctadri formā constructam variè exor-
 navit, & plurimis undiq; cubiculis & ex-
 hedris circumdatam, diversis cujusque
 generis ornamentis venustavit. Et hæc
 quidem confecta sunt in hunc modum.
 In provincia autem Palæstina, apud ci-
 vitem quæ Hebræorum regia quon-
 dam sedes fuit, in ipso urbis meditullio,
 ad locum Dominici sepulcri, Basilicam
 immensæ amplitudinis, & ædem sacram
 in honorem S. Crucis omni magnifi-
 centiæ genere exornavit. et monumentum
 Servatoris sempiterna memoria di-
 gnum, illiusq; tropæa contra mortem e-
 recta, ornamentis quæ dicendo exprimi
 nequeunt, decoravit. Cumq; tria elegif-
 set loca tribus sacris & mysticis spelun-
 cis honorata, singula magnificis ædifi-
 ciis ornavit: ei quidem speluncæ in qua
 Deus primùm apparuit, congruum ho-
 norem impendens: in altera autem, ulti-
 mæ illius assumptionis in montis verti-
 ce illustrans memoriam: in illa verò spe-
 lunca quæ inter utramq; media est, Ser-
 vatoris nostri certamina & victoriam
 extollens. Has omnes speluncas Imperator
 magnificè exornavit, salutare crucis
 signum universis hominibus prædicans.
 Porro hoc signum Imperatori mercedem
 pietatis rependens, totā ipsius do-
 mum & Imperium amplificat, Regniq;
 tempus multis annorum circulis confir-
 mat, optimis liberis ejusq; generi & eo-
 rundem posteris virtutis fructus ac præ-
 mia reservans. Atq; hoc maximum est
 argumentum potentia, ejus qui ab Im-
 peratore colitur Dei, quod rectam ju-
 stitiæ lancem paribus utriq; momen-
 tis librans, utriq; parti congruam mer-
 cedem attribuit. Nam illos quidem qui
 sacras ædes expugnaverant, impietatis
 pœna è vestigio infecuta est. Quippe om-
 nes illic sine stirpe, sine domo, sine
 larè, è medio sublati sunt. Hic verò qui
 dominum suum omni genere pietatis
 colit atq; observat, & nunc Basilicas in
 honorem ejus instruit, nunc donariis ubiq;
 terrarum consecratis illum subditis
 suis commonstrat, jure merito eum fami-
 liaræ Imperii ac generis suis Servatorè
 Custodemq; habere cernitur. Hoc modo
 Dei gesta, per divinam salutaris signi
 virtutem omnibus innotuerunt. de quo
 signo plurima dici possunt, quæ norunt
 ii qui sacre Theologiæ mysteriis initia-
 ti sunt. Est enim hoc reverà salutare

CAP. X.

A ἀφίερα. μακροῖς ἐξωθεν περιόλοις τὴν πο-
 τα νεὼν περιλαμβάνων. εἰσω δὲ τὸ αὐτὸ
 τορὼν εἰς ἀμήχανον ἐπέβησαν ὡς
 ταῖς ἐξ ἐνδοῦ μὲν ἰσχυροῦς κατεπόκιλλεν
 ἡ τῆς τοῦ πλείουσι, ἡ δὲ δὲ τῆς τοῦ
 σοιχισάμην, παντοίοις ἐσεφάνε καλλοῖς
 τὰ ἡμῶν, ὡς εἰς σιμετελεῖτο τὰ ἐπι-
 τεπαλαμηνῶν ἐθνῶν. τῆς ἐξ ἐραίων βασιλῶν
 ἐστίας ἐν μέσῳ, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ σωτηρίου μα-
 τυρίου, οἶκον εὐκτῆριον παμμεγέθη, νεὼν τε
 Βιον τῶ σωτηρίου σημεῖον πλείουσι, καὶ δὲ αὐτῶν
 κατεκόσμη φιλοτιμίαις. μνήμα τε μνη-
 αῖωνίς γέμον, αὐτὰ τετὸ μέγιστον σωτη-
 τὰ κατὰ τὸ θανάτου τρόπαιον, λόγῳ παρὰ
 κρείττω ἐτίμα καλλωπίσασιν πλείουσι
 δὲ τῶν ἐν τῆς ἐξ ἐραίων πλείουσι, οἶκον
 εὐκτῆριον παμμεγέθη, νεὼν τε καὶ δὲ
 σικοῖς τετιμημένας, πλείουσι ταύτας ἀπο-
 μαῖς ἐκόσμη. τὰ μὲν πᾶσι τῆς θεοφάνειας
 ἀντιῶ, τὰ τῆς καταλήψεως νέμων τιμῶν, τὰ
 ἡ τῆς ἐξ ἐραίων ἀναλήψεως, τὴν δὲ τῆς ἀνα-
 ρείας μνήμην σεμνύνων. τὰ ἡ μὲν σωτῆ-
 τὸς ἀγῶν, τὰς σωτηρίας ἀνδρῶν καὶ
 C ταῦτα δὴ πάντα βασιλεὺς ἐκόσμη, τοῦ σω-
 τῆριον εἰς ἀπάντας ἀνακηρύξαν σημεῖον τῆς
 τῆς εὐσεβείας ἀπὸ τῶ ἀμοιβῶν ἀνακηρύξαν
 οἶκον, ἀπάντας καὶ θεῶν αὐξίαι, θεῶν τε βα-
 σιλείας, μακροῖς ἐτῶν περὶ τοῦ χρόνου
 πασὶν ἀγαθοῖς καὶ αὐτὰ γενεῶν διαδοχῶν
 τῶν τῶν, τῶν τῆς ἀρετῆς καὶ πλείουσι ταυ-
 νων καὶ δὴ τῶν τῶν μέγιστον τῆς τετι-
 μωμένης δυνάμεως δῶγμα, ἐπὶ δὴ δὲ σω-
 σωμῆς ἐξ ἐραίων νέμων τὰ ταύτας, τὴν κατὰ
 ξίαν ἀμοιβῶν ἐκατέρω τὰ γαμῶν ἀπο-
 D διό τοῖς μὲν τῶ εὐκτῆριον οἶκον πολυμερῶς
 σι, ἀπαπόδας εἶπετο τὰ πλείουσι ἀνα-
 βείας, ἀρρίξοιτε καὶ αὐτοῖς, ἀπὸς νεότερον
 φανείας κατὰ τὸ ἀποδοῦν τὰ ἀποδοῦν
 αὐτῶν δεσποτῶν παντοίοις τῶν εὐκτῆριον
 τιμῶν, καὶ τοτὸ μὲν οἶκον ἀπὸ βασιλῶν
 νων, τοτὸ ἡ τοῖς ἀπάντας γένεως ἀπο-
 μασι, τοῖς ἀρχομένοις ἀναφάνων, εὐκτῆριον
 τὸν οἶκον βασιλείας, καὶ γένεως σωτηρίας
 φερεῖν εὐρατο, ὡς θεῶν κατεφάνων τῶν
 ξίαι, διὲν ἀρετῆς τῶ σωτηρίας σημεῖον
 Οὐδὴ πλείουσι μακροῖς ἀν εἰηλεῖ, μὲν τῶ
 λόγων ἀνδρῶν ἀποδοῦν καὶ γὰρ τῶν

σωτήριον ἀληθείας. θαῦμα μὲν εἶπεν. πολὺ
 δὲ θαυμάσιον ἐνοῆσαι ὡς πάντα μὲν τὰ εἰς
 αἰῶν ὁ Θεὸς ἐψευσμένα, μόνον δὲ τῆς γῆς
 ἐκάλειν ὁ Θεός. καὶ σκότω μὲν καὶ λυγρῆ
 σκότειν ἔδωκε τὴν πλάνην. Φῶς δὲ νοερόν ἡ-
 γῶν ἀθροῦσαν ἐκλάμψαν, τὸν μόνον ἀλη-
 θητοῦς πᾶσιν ἀνεκάλυψε Θεόν δι' ὃ δὴ πᾶς
 ἄπὸ κρείττονος μετέβαλον, νεκρῶν μὲν εἰδώ-
 λων καὶ ἀπύτων ἁεθροῦσι. πατεῖ δὲ ἄθεσ-
 μα δαμόνων θέσμισα, καὶ παλαμᾶς ἀπάτης
 πατροσκόδοτα καὶ ἀγγελᾶ λόγων δὲ ἰε-
 ρῶν ἀπάνταχ' ἀδιακρίτως ἀνθρώποι συνη-
 σαμνοί, ὡς Σατάνης μαθήμασιν ἐκπα-
 δεύονται. ὡς ἀνμικετὶ τὴν ὀσμὴν τῆς
 κῆρας ὁ φθαλμοῖς ἐπισημαίνει, μὴ δ' ἀνο-
 βλεπτοῦς ἡλίον καὶ σελήνην καὶ ἀέρας, μέ-
 χρι τῶν ἰσάναι τὸ θαῦμα. τὸν ἴτερον ἐ-
 πέκεινα. τὸν ἀφανῆ καὶ ἀόρατον, κτίσιν
 τῆς ὅλων ὁμολογεῖν, μόνον αὐτὸν σεβῆν δεδι-
 दाγμένους. τούτων δὲ ἅπαρ ἀγαθῶν ἀνθρώποις,
 τὸ μέγα τετὶ καὶ παραδό-
 ξον ἀναπέφανται σημεῖον δι' ἑτάμην ἐξέ-
 ση, ὡς φαῖλα. τὰ ἴτερον ἐκόντα, νῦν σκό-
 τῶς πᾶσιν ἀκτίσιν εὐσεβείας ἐκλάμπει λό-
 γοι δ' ἐν καὶ μαθήματα καὶ ἁεθροῦσι
 ἀφ' ἑρῶ καὶ θεοσεβῆς βίαι, εἰς Ἰσακκσον
 πᾶσιν ἐθνεσι κηρύσσονται κηρύττει βασιλεὺς
 αὐτός τὸ δὴ μέγιστον θαῦμα, ὅτι δὴ τούτος
 βασιλεὺς μεγίστη φωνῇ τῷ παντὶ κόσμῳ, οἶα
 τὴν ἁποφίτης τῆ παμβασιλείας Θεὸς κέ-
 κληγε. πάντας ὁμειτῶν ὑπ' αὐτῷ ποιμα-
 νόμενος, ἵπτιν τῶν ὄντων γινώσκων ἀκαλῆ-
 μεν καὶ δὴ μέσοις βασιλείων οἴκοι, ἐκεί-
 λετο πρὶν, ἀδελφῶν ἀδελφῶν φιλῶν φιλῶν. ἰερεῖς δὲ
 καὶ διακόνται Θεῶ, βασιλικοῖς ὕμνοις εὐσε-
 βῆσαι μεμνημένοι πανηγυρίζουσι. Θεὸς τε εἰς
 αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων βασιλεὺς, εἰς ἀπαντας κα-
 τὰ γλῶσσαι ἀγαθῶν τε λόγῳ εὐαγγελικῶς,
 τῶν πάντων βασιλεὺς τὸ τῆν ἀθροῦσαν συ-
 νάπτει γένῳ ἰσίων καὶ φίλον τὸν ἐπεβάνον πα-
 τέρα τοῖς κτῆν γλῶσσοις, εὐαγγελίζομενος.
 χρεοῖ τε παντοίας ὁδαῖς Ἰπτικῶν, γεραί-
 ρουσι. καὶ πᾶν τὸ θνητὸν σιωπήσει γένῳ, τοῖς
 κατ' ἐργον ἀγγελικῶς θιάσοις. Ἰσχαί τε
 λογικῶν, δι' ὧν σφραγίσθηται σωματῶν ὡς
 πρὸς διὰ μυσικῶν ὀργάνων, τῶν πρὸς ὄντας
 ὕμνοις αὐτῶ καὶ τὰς θεοφιλεῖς ἀναπέμψουσι

A signum, dictum quidem mirandum; intel-
 lectu autē ipso longē admirabilius: quo
 pacto confictas jam inde à priscais tem-
 poribus de Diis fabulas, simul atque in
 terris visum est, per seipsum obscuravit
 ac tenebras quidem atq; errorem obli-
 vioni tradidit; intellectualem verò lu-
 cem, quæ hominum animos illustrave-
 rat, unum scilicet ac verum Deum, om-
 nibus patefecit. Itaq; nunc omnes ad
 meliora conversi, mortuorum quidem
 simulacrorum vultus conspuunt, & im-
 pios demonum ritus conculcant, & ve-
 tustum errorem à majoribus propaga-
 tum irrident. Contra verò sacrosanctæ
 fidei scholis constitutis, omnes tanquã
 salutari disciplinæ præceptis imbuun-
 tur: adeò ut non amplius res creatas quæ
 corporis oculis cernuntur, reformident;
 nec furtum versus ad Solem, Lunam, &
 sidera sublatis oculis, in eorum admira-
 tione subsistat: sed illum qui hæc omnia
 transcendit, quicq; nec visu nec sensu ul-
 lo percipi potest, omnium rerum Con-
 ditorem esse fateantur, eumque unum
 colere discant. Tot bonorum Auctor
 mortalibus existit; magnum & admi-
 rabile hoc signum. Cujus vi ac virtute,
 mala quidem quæ prius erant, nunc esse
 desierunt: quæ verò ante non erant bo-
 na; irradiante jam pietatis luce ubique
 resplendent. Sermones item & præcep-
 ta atq; hortationes ad vitam modestè
 ac religiosè instituendam, cunctis gen-
 tibus prædicantur, ipseq; adeò Imperator
 hujusmodi prædicationem instituit.
 Atque hoc maximum miraculum est,
 quod tantus Imperator contentissima
 voce, tanquam interpres summi omnium
 Moderatoris Dei inclamans, omnes qui
 ipsius curæ commissi sunt, ad veri Dei
 cognitionem vocat. Quodq; in medio
 palatio non ut antea moris fuit, impio-
 rum hominum nugæ, sed Sacerdotes ac
 ministri Dei, pietate conspicui, regiis
 hymnis ac laudibus factum diem cele-
 brant. Quod unus Deus qui hujus uni-
 versi Imperator est, omnibus annuntia-
 tur, & Evangelicus sermo cuncta no-
 bis bona promittens, humanum genus
 Deo conjungit: Patrem cælestem suis
 in terra filiis propitium ac benevolum
 nuntians. Quod cum chori trium-
 phalibus ejusque generis canticis ve-
 nerantur: & univèrsam hominum ge-
 nus unã cum Angelicis agminibus
 concinit, & rationales, animi corpo-
 ribus quibus induti sunt, velut musi-
 cis quibusdam instrumentis utentes;
 hymnos ipsi convenientes, gratasque

laudes cū adoratione persolvunt. Quod A
 ii qui Occidentis tractum incolunt, unā
 cum Orientalium partium incolis, uno
 eodemque temporis momento ipsius
 præceptis erudiuntur: & qui ad Septen-
 trionem habitant, simul cum iis qui ad
 Meridiem degunt, uno concentu reso-
 nant: iisdem moribus ac legibus reli-
 giosum vivendi genus consecrantes: &
 unum quidem qui super omnia est col-
 laudant Deum; unum verò, unigenitū
 scilicet ejus Filium, Servatorem & om-
 nium bonorum Auctorem agnoscūt:
 unum quoq; orbis terrarum correcto-
 rem atq; Imperatorem, & Deo amabi-
 les eiusdem liberos norunt. Hic vero
 instar periti Gubernatoris in sublimi se-
 dens, clavumq; manu tenens, recto cur-
 su navem dirigit, omnesq; subditos ad
 tutum ac tranquillum portum secundo
 vento perducit. At Deus summus om-
 nium Imperator dextram ipsi ab alto
 porrigens, hactenus quidem omnium
 inimicorum & hostium victorem eum
 præstat, & multis annorum circulis Im-
 perii robur amplificat. Sed longè præ-
 stantiorum bonorum participem eum
 præterea facturus est, & promissa sua re-
 bus ipsis ei approbaturus. Quæ quidem
 promissa præsens tempus adhuc com-
 memorari non patitur: sed expectan-
 dus est ex hac vita discessus: quando qui-
 dem mortalibus oculis & carneis auri-
 bus, divina comprehendere nullatenus
 possunt. Age vero victor Maxime Con-
 stantine, tibi nunc in hoc imperiali de
 summo omnium Imperatore conscri-
 pto libro, arcanorum sermonum myste-
 ria tradamus; non quò te doceamus qui
 divinitus institutus es: nec quò arcana
 tibi retegamus, cui Deus ipse multò an-
 te sermones nostros, non ab hominibus
 nec per hominem aliquem, sed per ipsū
 communem omnium Servatorem, per-
 que Divinitatis suæ præsentiam quæ ti-
 bi sæpius affulsit, occulta sacra aperuit
 ac nudavit: Sed ut rudes & ignaros ho-
 mines, ad veritatis notitiam perducā-
 mus, tuorumque pie & religiose factō-
 rum causas ac rationes, ignorantibus
 suggeramus. Nam ea quidem quæ in
 honorem & cultum summi omnium
 Imperatoris Dei, tua eximia virtus per
 universum terrarum orbem quotidie
 gerit, omnium mortalium sermone ce-
 lebrantur. Quæ verò in nostro solo (Pa-
 læstinam provinciam intelligo) in eaq;
 urbe ex quatanquam ex fonte salutaris
 sermo in omnes homines exundavit,
 Custodi ac Servatori tuo consecrasti

CAP. XI.

θεολογίας. ὁμῶς τε τοῖς κατ' αἰατολάς ἀνα-
 σινοῖτά περὶ δυσμας λαχόντες, καὶ κατὰ
 καρῶ ῥοπῆν τοῖς αὐτῶ μαθήμασιν οὐκ ἀ-
 δεύονταί τοῖς τε κατὰ μεσημέριαν οὐρανὸν
 ἀρκτῶαν διελιχφότες λήξιν, συμφωνησα-
 λαδ' ὀσμήλην. τοῖς αὐτοῖς τρέποις τε καὶ ἰε-
 ροῖς, τὸν θεοσεβῆ μέγα διώκοντες βίον. καὶ ἵ-
 να μὴ τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἀιδόφνησται.
 ἕνα δὲ τὸν μονογενῆ σωτήρα, πάντων ἀγα-
 θῶν ἄγγελοφόροισι. ἕνα ἃ καὶ τῆς
 πηγῆς διορθωτῶ βασιλέα, παῖδας τε τε-
 τε θεοφιλεῖς γνωρίζοντες. ὁ δὲ οἷα τοῦ
 κυβερνήτης, ὑψίστου, ὑπερπῆδ' αἰώνιο γε-
 μῆρο, εὐθεία τε περαίνων οἰκίσει. ἐπὶ
 πνεύματι τὰς ὑπὸ αὐτῶ πάντας, ἐπὶ τῶν
 φωνῶν καὶ γαλιῶν ναυτολῶν ὄρμον. Θεὸς
 ἃ αὐτὸς ὁ μέγας βασιλεὺς, ἀνωθεν ἀπὸ
 ξιαν χεῖρα σωστῆρων, τέως μὴ ἀπαται
 ἐχθρῶν καὶ πολεμίων νικητῶν αὐτῶν κα-
 τήσῃ. μακροῖς ἐτῶν περὶ τοῖς τῆς βασι-
 λείας ἐπαύσεων κρατῶ. μέλει ἃ καὶ κρα-
 τῶν ἀποφαίνειν κοινῶν ἀγαθῶν, ἐργασί-
 ας αὐτὸν τὰς οἰκείας πιστῶν ἐπαγγελί-
 ας ἐκ ἐθ' ὁ παρῶν καρῶ ἐπιτρέπει ληγεῖν. μ-
 νειν ἃ καὶ τῶν ἐκείσε πορείαν. ὅτι ἃ ἴσται
 ὄμμασιν καὶ σαρόσ τ' ἀκοαῖς ἐκ ἐχ' ὄψου
 τὰ θεῖα καταλαμβάνουσι. Φίεσ δὲ συ-
 νικητὰ Μέγιστε Κωνσταντίνε, λόγων ἀπόρητων
 μνήσεις, ἐν τῶ βασιλικῶ τῶ δὲ αὐτῶ
 παμβασιλείως τῶ ὅλων συγγεγραμματα πα-
 ραδώμεθα. εἰ σὲ μνηστῆς τὸν ἐκ Θεοῦ
 σοφισμῶν. εἰ δὲ σοὶ τὰ ἀπόρητα γνω-
 τῆς, ὡ καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων λόγων Θεοῦ
 τῶς, ἐκ δὲ ἀνθρώπων, εἰ δὲ δὲ ἀνθρώπων, ἃ
 αὐτῶ ἃ τῶ κοινῶ σωτῆρῶ, καὶ τῆς αὐτῶ
 πολλαχῶς ἐπιλαμψάσης θεῖας ὄψεως τῶ
 κρύφια τῶ ἱερῶν ἐξέφνηε τε καὶ ἀπεκα-
 ψε. τῶς δὲ ἃ μαθεῖς ἀνθρώπων εἰς Θεοῦ
 γοντες. καὶ τῶ σῶν τῆς εὐσεβείας ὄψου
 γωντῶς ὑποθέσεις καὶ τῶς αἰτίας τῶς ἀνο-
 σιν ὑποτιθέμενοι τὰ μὲν γ' εἰς τῶν τῶ βασι-
 λείως Θεῶ τῶ ὅλων θεοσεβείαν τε καὶ τιμῶ
 ὄσημέραι κατ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οὐρανῶ
 πρὸς τῆς ἀρετῆς κατορθώμενα, πᾶν σῶμα τῶ
 τῶ ἀνυμνεία δ' ἐπὶ τῶ ἡμεδαπῆς ἱεσίας τῶ
 δητῶ Παλαισινῶν ἔθνεσ, πολέως τε τῆς δὲ εἰς
 ὁ σωτῆρος λόγος ὡσπερ ἀπὸ πηγῆς εἰς πᾶσι
 ἀνυμνείαν